

Europees Hof neemt huiselijk geweld serieus

EHRM, Opuz t. Turkije, 9 juni 2009

Pieter Vanden Heede*

Uit talloze onderzoeken blijkt dat huiselijk geweld frequent voorkomt in alle maatschappijen en in alle lagen van de bevolking. Meestal gaat het daarbij om een combinatie van zowel fysiek als psychologisch geweld, vaak met als doel de vernedering van en gedeeltelijke of volledige controle over de partner en eventuele kinderen. De oorzaken van huiselijk geweld zijn zeer divers. Niet alleen de voorgeschiedenis van zowel dader als slachtoffer, maar ook het geslacht, drug- of alcoholmisbruik, armoede, culturele achtergrond en de tolerantie van de maatschappij spelen een belangrijke rol, waarbij deze factoren vaak versterkend werken ten opzichte van elkaar. Hoewel niet beperkt tot vrouwen, vormen zij de grootste groep slachtoffers. Naast de evidente directe gevolgen van huiselijk geweld blijkt deze vorm van 'partnercontrole' ook op lange termijn vaak ernstige gevolgen te hebben. Zo blijken slachtoffers van huiselijk – en in het bijzonder seksueel – geweld, gemiddeld over een slechtere gezondheid te beschikken en vaker met psychologische problemen te kampen, ook lang nadat het geweld zich heeft voorgedaan. Die psychologische problemen leiden op hun beurt vaak tot een hogere vatbaarheid voor drug- en alcoholverslaving, relationele problemen en deviant seksueel gedrag.¹ Doordat het geweld zich afspeelt tussen de partners is het logisch dat deze gevolgen ook hun uitwerking hebben op de kinderen. Gezien de omvang, de aard en de verstrekkende gevolgen van deze problematiek is het enigszins verwonderlijk dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zich tot nog toe slechts éénmaal hierover heeft uitgesproken. In het arrest *Bevacqua en S. tegen Bulgarije* oordeelde het Hof dat een falende bescherming van de overheid tegen dergelijk geweld een schending kan uitmaken van het recht op privacy, zoals gegarandeerd door artikel 8 EVRM.² In het recente arrest *Opuz tegen Turkije* kreeg het Hof een tweede kans om zich over deze problematiek uit te spreken. Het Hof is ditmaal bijzonder scherp voor elke vorm van impliciete of expliciete tolerantie van huiselijk geweld.

De relatie van mevrouw Opuz met haar echtgenoot H.O. was vanaf het begin erg moeizaam en complex, en werd gekenmerkt door allerlei discussies en vechtpartijen. Het feit dat haar moeder eveneens een problematische relatie had met de vader van H.O. bleek een bijkomende complicerende factor. Vanaf 1995 veran-

derden de voortdurende twistpartijen in fysieke agressie, die steeds sterkere vormen aannam en uiteindelijk uitmondde in regelrechte terreur. Zo werd mevrouw Opuz in 1996 zo hard door haar man geslagen dat ze met levensbedreigende verwondingen in het ziekenhuis werd opgenomen. Twee jaar later werden zowel zij als haar moeder herhaaldelijk met een mes bewerkt en probeerde haar man beide vrouwen met zijn wagen dood te rijden. In 2001 werd mevrouw Opuz opnieuw verschillende keren met een mes gestoken. Hoewel beide vrouwen telkens klacht indienden tegen H.O. bleef de man op vrije voeten. Soms werd door de Turkse autoriteiten geoordeeld dat er onvoldoende bewijs was van de gewelddaden. Indien er toch werd opgetreden werd de opgelegde gevangenisstraf omgezet in een milde geldboete. Vaak trad de overheid ook niet op omdat beide vrouwen hun klachten introkken. Ze deden dit echter altijd slechts nadat de gewelddadige man was vrijgelaten door de veiligheidsdiensten. Elke vraag van beide vrouwen om specifieke beschermingsmaatregelen werd door de autoriteiten steevast afgewimpeld. In datzelfde jaar 2001 bereikte de terreur zijn hoogtepunt. Na herhaaldelijk doodsb bedreigingen te hebben geuit voerde H.O. zijn voornemen werkelijk uit. De moeder van mevrouw Opuz werd neergeschoten op het ogenblik dat ze probeerde naar een andere stad te verhuizen. In 2008 werd H.O. voor deze doodslag tot levenslange opsluiting veroordeeld, maar deze straf werd naderhand verminderd tot vijftien jaar en tien maanden, ondermeer omdat de rechter oordeelde dat de doodslag zou zijn uitgelokt door een schending van de familie-eer. Doordat H.O. reeds een aantal jaar in voorhechtenis had doorgebracht en beroep tegen zijn veroordeling had ingesteld, werd hij bovendien zeer snel terug in vrijheid gesteld, waarna hij onmiddellijk opnieuw begon met het uiten van doodsb bedreigingen, niet alleen aan het adres van mevrouw Opuz, maar nu ook aan dat van haar nieuwe partner.

Het Hof vindt huiselijk geweld duidelijk geen bagatel. Dit blijkt al snel waar het uitdrukkelijk stelt dat deze problematiek de grenzen van specifieke zaken overschrijdt, zodat het bij de beoordeling van dergelijke zaken de ernst van het probleem, dat in alle lidstaten lijkt voor te komen, in het achterhoofd wenst te houden. Hoewel het Hof besluit tot een schending van zowel artikel 2

* Pieter Vanden Heede is onderzoeker aan het vakgebied Grondwettelijk Recht, Faculteit Rechtsgeleerdheid, UGent.

¹ Adam J. Zolotor, Amy C. Denham, Amy Weil, "Intimate Partner Violence", 36 *Prim. Care Cin. Office Pract.*, 2009, 167-179.

² Hof *Mensenrechten, Bevacqua en S. tegen Bulgarije*, App. No. 71127/01 (2008), § 83.

(recht op leven), artikel 3 (verbod op foltering) als artikel 14 (verbod op discriminatie) van het EVRM, is de redenering voor de vaststelling van de drie schendingen eigenlijk zeer gelijklopend: huiselijk geweld raakt aan het openbare belang en dient daarom door de overheid actief te worden bestreden. Vanzelfsprekend dient daarbij het vermoeden van onschuld en het recht op privacy te worden gerespecteerd. Dit belet echter niet dat er onder bepaalde voorwaarden op de overheid een verplichting kan rusten om klachten inzake huiselijk geweld, ook indien deze door de slachtoffers zelf naderhand worden ingetrokken, toch verder te behandelen. Dit kan volgens het Hof, dat zich hiervoor baseert op een Europees rechtsvergelijkend onderzoek, onder meer het geval zijn indien de misdrijven een zekere graad van ernst bereiken, indien de beklagde de aanvallen had gepland of daarna bedreigingen heeft geuit, indien er sprake is van recidive die bijvoorbeeld blijkt uit de geschiedenis van de relatie, of indien de aanvallen een effect hebben op de kinderen van het gezin. Kortom, hoe ernstiger het misdrijf of hoe groter de kans op verdere aanvallen, hoe zwaarder het openbare belang doorweegt en dus hoe zwaarder de verplichting van de overheid om klachten inzake huiselijk geweld, zelfs tegen de uitdrukkelijke wil van de slachtoffers in, toch te behandelen. De achterliggende gedachte is vanzelfsprekend dat slachtoffers van huiselijk geweld, onder druk van allerlei bedreigingen, gericht tegen henzelf of tegen eventuele kinderen, vaak door hun partners worden gedwongen om dergelijke klachten in te trekken.

Op de overheid rust volgens het Hof bovendien de positieve verplichting om een systeem in te stellen en effectief toe te passen dat alle vormen van huiselijk geweld afdoende bestraft en voorziet in voldoende beveiligingsmaatregelen voor de slachtoffers. Dergelijke beveiligingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van een contact- of communicatieverbod, of een verbod voor de dader om een bepaalde zone rond het slachtoffer te betreden. De bestraffing moet bovendien voldoende

afschrikwekkend zijn, wil er geen cultuur van tolerantie ten aanzien van huiselijk geweld ontstaan of worden onderhouden. Het argument dat huiselijk geweld een 'private zaak' vormt is daarbij van geen tel. Overheidsambtenaren mogen bijgevolg ook niet optreden als scheidsrechters indien dit louter dient als schaamlap om klachten niet serieus te nemen en grondig te onderzoeken. Het Hof spaart daarbij de Turkse overheid niet, wanneer het stelt dat de algemene en discriminerende gerechtelijke passiviteit bij het behandelen van klachten inzake huiselijk geweld een klimaat heeft geschapen waarin dergelijk geweld wordt bevorderd.

Het is opvallend dat het Hof in dit arrest expliciet beroep doet op andere internationale bepalingen om het recht op bescherming tegen huiselijk geweld, wat niet uitdrukkelijk door het EVRM wordt gegarandeerd, in het verdrag te lezen. Meer bepaald stelt het Hof dat het bij het bepalen of er al dan niet sprake is van discriminatie en geweld tegen vrouwen, rekening moet houden met meer gespecialiseerde internationale bepalingen, zoals onder meer de VN-Conventie betreffende de eliminatie van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen. Op basis van deze Conventie oordeelt het Hof dat geweld tegen vrouwen gelijk staat aan discriminatie tegen vrouwen. Bijgevolg schendt een staat dit discriminatieverbod indien niet wordt voorzien in een werkelijke en doeltreffende bescherming tegen dergelijk geweld voor alle vrouwen. Het Hof verwijst eveneens naar de rechtspraak van de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens om te oordelen dat door het niet effectief optreden tegen huiselijk geweld een klimaat wordt gecreëerd waarin geweld tegen vrouwen wordt ondersteund en aangemoedigd.

Door het gebruik van deze 'interpretatietechniek' wordt het EVRM steeds meer een 'moederverdrag', waarop rechten die in andere, meer gespecialiseerde internationale verdragen zijn opgenomen, kunnen worden geënt.